

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.055 Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОЇ ОПОНЕНТКИ –
кандидатки юридичних наук, професорки
Черняк Олени Юріївни на дисертацію
СТАСІВА Андрія Петровича
«ДОГОВОРИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ:
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження Андрія Петровича Стасіва «Договори в інноваційній діяльності: цивільно-правовий аспект» пояснюється тим, що будь-яка країна, що прагне бути конкурентоспроможною на світовому просторі, повинна підтримувати власний науково-технічний та освітній потенціали на високому рівні. Відтак, важливими засобами, за допомогою яких може забезпечуватися конкурентоспроможність, є інновації, що здійснюються під впливом інституціональних, економічних, технологічних факторів, а їх оптимальне поєднання створює умови для ефективного впровадження та використання нововведень. Здатність до створення й практичного використання інновацій за сучасних реалій стає необхідною передумовою досягнення якісного економічного росту, науково-технічного й суспільного прогресу кожної країни.

Досить гостро на сьогодні постає питання щодо реагування на науково-технічні досягнення та їх ефективного використання у національних інтересах. Національні інтереси потребують негайних та ефективних заходів, які будуть спрямовані на збереження науково-технічного потенціалу, його ефективного використання для подолання кризових явищ у економічному розвитку. Одним із найбільш дієвих заходів є договірна форма, яка забезпечує не тільки залучення новітніх досягнень у сфері науки та техніки, а й надає можливість комерціалізувати об'єкти власне інноваційної діяльності — інноваційний продукт, технології.

Як свідчить практика, здійснення інноваційної діяльності та створення об'єктів інноваційної діяльності може бути забезпечено системою інноваційних договорів, водночас, аналіз нормативно-правових актів, що регулюють інноваційну діяльність, дають підстави констатувати, що легальна ідентифікація такої системи договорів в законодавстві фактично відсутня, відтак, можна вести мову про наявність прогалів у регулюванні інноваційної

діяльності та можливості виникнення правових проблем при здійсненні прав та обов'язків за такими договорами. Саме зазначені вище чинники й обумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження А.П. Стасіва.

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах науково-дослідної роботи на тему «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, що засвідчує опрацювання дисертантом в повній мірі відповідного емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України, актів гармонізації ЄС, судової практики, наукових праць як українських, так і зарубіжних вчених. Філософсько-світоглядною основою дослідження була матеріалістична діалектика. Ґрунтовною є методологічна основа дослідження А.П.Стасіва, який вміло використовує широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, зокрема, формально-юридичний, догматичний, конкретно-соціологічний, семантичний, тощо. Варто також відмітити, що для утвердження необхідного рівня наукової новизни дисертаційного дослідження інформаційною та емпіричною базою дослідження стали судові рішення з окремих справ національних судів.

Дисертаційне дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Ґрунтовність та комплексність роботи виявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом предмету дослідження. Таким чином, емпіричний матеріал дослідження характеризується належним рівнем репрезентативності, що позитивно вплинуло на обґрунтованість та достовірність наукових положень, рекомендацій та висновків проведеного дослідження.

Дисертація А.П.Стасіва за своїм оформленням відповідає вимогам МОН України. Структура дисертації відповідає логіці поставлених завдань, об'єкту та предмету дослідження та складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом і висновками, перспективами подальшого дослідження і використання для розвитку доктрини цивільного права у цій сфері слід назвати вагомими і вдало викладеними, що дозволило простежити процес втілення ідей і думок автора в тексті наукової роботи, виділити найбільш обґрунтовані позиції, а також питання, які потребують подальшого доктринального дослідження.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що текст дисертації в повному обсязі відповідає меті дослідження, а поставлені завдання автором успішно виконані.

У дисертації А.П.Стасіва на підставі проведеного системного наукового дослідження висунуто і обґрунтовано низку наукових ідей та теоретично-практичних конструкцій, сукупність і достатній рівень розробки яких дозволяють кваліфікувати цю працю як завершене наукове самостійне дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є кваліфікованою науковою працею, в якій запропоновано нові загальнотеоретичні положення та висновки, розроблено рекомендації з забезпечення ефективного правового механізму у сфері договірної регулювання інноваційних відносин.

У **Розділі 1 «Цивільно-правові основи договірної регулювання інноваційної діяльності»** дисертантом розглянуто приватноправове регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності, цивільно-правовий договір як регулятор інноваційних відносин, а також інновації як об'єкт інноваційних відносин та як об'єкт цивільно-правового договору.

Слушним та обґрунтованим є висновок автора про те, що договір у сфері інновацій має ознаки інвестиційного договору як приватноправового, предметом якого є капіталовкладення з метою досягнення економічного та соціального ефекту і може проявлятися у будь-якій поіменованій чи непоіменованій конструкції.

З точки зору рекодифікації цивільного законодавства, важливого значення набуває позиція автора про важливість поступового відходу від трактування господарського права як публічного і формування його як спеціального по відношенню до цивільного права. Саме такі підходи, на думку автора, є пріоритетними в світі, де цивільне та торгівельне право співвідносяться між собою як загальне та спеціальне (с. 36).

Варто підтримати пропозицію дисертанта про популяризацію у доктрині трактування договору як джерела цивільного права через призму договірної свободи, яка є визначальною для формування концепції договірної свободи ЄС, де втручання у договірне регулювання між сторонами допускається за умови девіації у їх регулюванні та посягання на суспільні інтереси, а також у разі утримання осіб від повідомлення інформації щодо майбутнього договору на етапі домовленості щодо його умов (с. 58).

Доцільно звернути увагу на важливу думку автора про те, що інновація має мати технологічний характер, а не проявлятися у товарах та послугах, які виробляються за допомогою певних технологічних новацій. Продукція може бути одним із проявів інновацій, якщо вона безпосередньо володіє якимось новими або ж удосконаленими якостями. Таким чином, на думку автора, законодавче визначення інновацій вимагає суттєвого перегляду з приводу тих понять, які використовуються для їх означення.

У Розділі 2 «Цивільно-правові договори, які є підставою виникнення інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності» дисертантом системно розглянуто характерні ознаки, види, зміст договору про спільну діяльність, засновницькі договори як регулятори відносин щодо створення та діяльності інноваційних юридичних осіб.

Важливим в теоретичному плані є виокремлення автором кваліфікуючих ознак для договору про спільну діяльність без створення юридичної особи як підстави здійснення інноваційної діяльності характерними (с. 138).

Оціненними також є висновки автора щодо спеціальних правових характеристик договорів про спільну діяльність як підстав діяльності структур із спеціальним статусом – технопарків та індустріальних парків, що є вкрай актуальним для сучасного технологічного розвитку країни та окремих її регіонів, особливо в повоєнний період, коли державі необхідно буде відбудовувати не лише фізичну інфраструктуру, а й повертати собі місце в світовому технологічному ринку.

Враховуючи специфіку дослідження, потребує уваги також позиція автора про те, що аналіз чинного законодавства, підкріплений доктриною цивільного права призводить до твердження про використання конструкції договору у двох площинах корпоративної форми інноваційної діяльності: засновницький договір як установчий документ і засновницький договір при створенні юридичної особи, який передує установчому документу. Автором вдало в межах розділу наведено відмежування таких конструкцій.

У Розділі 3 «Договірне регулювання окремих видів правовідносин, які виникають при створенні та реалізації інновацій» досліджено договори, спрямовані на створення інновацій (договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт), договірне регулювання інформаційних відносин у сфері створення та реалізації інновацій.

Викликає науковий інтерес висновок про те, що особливою ознакою інформаційних договорів у сфері інновацій є те, що сторони договору, як правило, уже перебувають між собою у договірних відносинах, пов'язаних із розробкою інновації чи її окремих етапів, або ж здійсненням впровадження цієї інновації у виробництво (п. 6 наукової новизни).

В контексті розглядуваного розділу важливе значення також має обґрунтування автором позиції про відмінність договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт від договорів підряду, договорів про надання послуг та інших суміжних договірних конструкцій (п. 15 наукової новизни, с. 150-152).

Також заслуговують на уваги пропозиції до удосконалення національного правового регулювання, викладені у загальних висновках дослідження, що стосуються змін до Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються й інші висновки та положення дисертаційної роботи.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження А.П.Стасіва полягає в тому, що полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, висновки можуть бути використані у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки цивільно-правового договірною регулювання відносин щодо інновацій; у правотворчості – з метою застосування отриманих результатів для удосконалення чинних законодавчих актів, які регулюють відносини щодо інновацій; у навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Цивільне право України», «Інвестиційне право», «Корпоративне право України», а також спеціальних дисциплін цивільно-правового циклу.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження А.П.Стасіва, опублікованими працями за темою дисертації надає можливість зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у 10 наукових публікаціях, з яких: 3 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях та одна наукова стаття, що додатково відображає наукові результати дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційне дослідження А.П.Стасіва підкреслює, що робота містить результати його особистих досліджень. Висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, одержані автором особисто.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело (список використаних джерел складає 237 найменувань), варто також відзначити опрацьовану автором судову практику, що одночасно підкреслює достовірність зроблених висновків.

Дисертаційне дослідження А.П.Стасіва містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; автором дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики дослідження.

У дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження Андрія Петровича Стасіва на тему «Договори в інноваційній діяльності: цивільно-правовий аспект», варто зазначити, що окремі його положення, як і будь-якої іншої дисертаційної роботи, є спірними і надають підґрунтя для подальшої наукової дискусії або потребують додаткової аргументації під час публічного захисту дисертації.

По-перше, позитивно відзначаючи визначений автором склад

інновацій, що має не тільки наукове, але й правозастосовче значення для формування реально виконуваних договірних конструкцій, однак маю відзначити доцільність розширеного тлумачення автором підходу до відмежування нових/удосконалених технологій та продукції із новими/удосконаленими якостями з точки зору понять «нове» та «удосконалене», наскільки ці поняття на думку автора різняться та мають вагоме значення для включення тих чи інших технологій та продукції в контекст інновацій. Особливо важливо це ще й через вказівку в тексті роботи автора на те, що таку термінологію складно відмежувати від поняття нововведення, а також через призму позиції автора, що, коли вести мову про інновації у площині трактування їх як об'єктів права інтелектуальної власності, ми опиняємося в межах так званої промислової власності – патентного права, де для визначення природи окремих об'єктів важливого значення набуває різниця в наявності новизни та винахідницького рівня (п. 3 новизни, с. 69 та наступні).

По-друге, потребує додаткового обґрунтування включення до предмету приватно-правового регулювання цивільного договору у сфері інноваційних відносин організаційних відносин, спрямованих на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційних відносин (п. 1 новизни, с. 89). На думку автора, вони дійсно мають особливе місце в сфері цивільно-правового регулювання в силу специфічних їх характеристик, однак не потребують при цьому розширення переліку видів цивільних правовідносин, так як органічно вписуються в ті, які уже закріплені у ст. 1 ЦК України – особисті немайнові чи майнові. Специфіка організаційних відносин, проявляючись у впорядкуванні правових зв'язків різного роду між учасниками, проявляється у розкритій нами багатосторонності та єдності інтересу для усіх учасників (с. 105). Така деталізація, на мою думку, потрібна з точки зору концептуального наповнення таких відносин і термінологічного тлумачення їх організаційності, оскільки, коли мова йде про виокремлення прав та обов'язків сторін за договором, то про такі повноваженнями, на моє переконання, не завжди варто говорити як про організаційні, хіба, як визначення організації виконання договору, що не є притаманною приватно-правовому регулюванню термінологією.

По-третє, погоджуючись та всіляко підтримуючи ідею автора про важливість врахування європейського досвіду правового регулювання договірних відносин з точки зору розширення свободи договору, однак не відзначаємо в роботі позицій автора щодо форми досліджуваних договорів та їх умов, що мають важливе значення як на етапі їх укладення, так і на етапі виконання. Свобода договору в європейській правовій традиції говорить про максимальну свободу учасників договірної конструкції у визначенні як форми договору, так і переліку умов. Тоді як вітчизняна практика правового регулювання апелює до випадків обов'язковості письмової форми та існування поняття істотних умов договору (про які автор неодноразово згадує у дослідженні) і наслідків недотримання таких вимог. Тому, з точки зору предмета дослідження, важливою видається позиція автора на питання

форми досліджуваних договорів, їх умов, особливо, зважаючи на те, що DCFR пропонує можливості таких умов договору, як не визначені сторонами, визначені третіми особами та інших. Чи вбачає автор доцільність спрощення підходів до окреслених питань щодо договорів в інноваційній діяльності?

Разом з тим, зазначені вище зауваження та дискусійні положення роботи не знижують в цілому високого наукового рівня дисертаційного дослідження А.П. Стасіва.

Загальний висновок. Дисертація Стасіва Андрія Петровича на тему «Договори в інноваційній діяльності: цивільно-правовий аспект» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обгрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку науки цивільного права, приватного права в цілому та правозастосовної практики.

Дисертація Стасіва А.П. виконана і оформлена відповідно до вимог, передбачених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Здобувач Стасів Андрій Петрович заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційна опонентка –

професорка кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидатка юридичних наук,
професорка

Олена ЧЕРНЯК

підпис «ЗАСВІДЧУЮ»
вчений секретар вченої ради
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Світлана ЯКИМЧУК